

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „UE i Afryka: urzeczywistnienie równoprawnego partnerstwa na rzecz rozwoju opartego na zrównoważoności i wspólnych wartościach”

(opinia z inicjatywy własnej)

(2020/C 429/15)

Sprawozdawcy: **Dimitris DIMITRIADIS (EL-I)**

Diljana SŁAWOWA (BG-III)

Thomas WAGNSONNER (AT-II)

Decyzja Zgromadzenia Plenarnego	20.2.2020
Podstawa prawna	Art. 32 ust. 2 regulaminu wewnętrznego Opinia z inicjatywy własnej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Stosunków Zewnętrznych
Data przyjęcia przez sekcję	24.2.2020
Data przyjęcia na sesji plenarnej	16.9.2020
Sesja plenarna nr	554
Wynik głosowania	216/1/2
(za/przeciw/wstrzymało się)	

1. Wnioski i zalecenia

1.1. W szybko zmieniającym się świecie, w którym występują istotne problemy, ale i nowe możliwości, Europa ma obowiązek wykorzystać swoje wielokulturowe, instytucjonalne i społeczno-gospodarcze dziedzictwo, aby umożliwić globalny zrównoważony rozwój. Wyzwania, przed którymi stoją kraje rozwijające się w Afryce, są bardzo złożone i musimy podejść do nich w sposób wrażliwy i wielowymiarowy. Nie możemy jedynie udzielać wskazówek; potrzebne są również ogromne środki finansowe ze strony UE i jej państw członkowskich na inwestycje w Afryce, aby możliwe było osiągnięcie celów zrównoważonego rozwoju. Musi to być głównym zadaniem partnerstw międzynarodowych UE, a poszanowanie **powszechnych praw człowieka, które są podstawowymi wspólnymi wartościami, musi stanowić podstawę każdego zaangażowania politycznego w ramach równoprawnego partnerstwa na rzecz rozwoju budowanego z krajami afrykańskimi.**

1.2. Zgodnie z nowym konsensusem UE w sprawie rozwoju EKES zaleca promowanie godnego życia i dobrych perspektyw, tworzenie klasy średniej i wspieranie równorzędnych partnerstw przez wzmocnienie zrównoważonych społeczno-liberalnych struktur demokratycznych w Afryce zgodnie z powszechnymi prawami człowieka⁽¹⁾. Obejmuje to **podstawowe prawa pracownicze** (Deklaracja Międzynarodowej Organizacji Pracy dotycząca podstawowych zasad i praw w pracy, która obejmuje podstawowe normy pracy, a także Trójstronna deklaracja zasad dotyczących przedsiębiorstw wielonarodowych i polityki społecznej), a także **swobodę działalności gospodarczej i prawo do zdrowego środowiska** oraz realizację celów zrównoważonego rozwoju. EKES z zadowoleniem przyjmuje wspólny komunikat „W kierunku kompleksowej strategii współpracy z Afryką”⁽²⁾ i pragnie przyczynić się do udoskonalenia nowej kompleksowej strategii UE z Afryką.

1.3. Obecna sytuacja ukazuje istotne wyzwania, ale również obiecujące perspektywy dla unijno-afrykańskiej współpracy na rzecz rozwoju. Afryka obejmuje wiele z 20 najszybciej rozwijających się gospodarek na świecie. Do 2035 r. będzie miała największą potencjalną siłę roboczą. Partnerstwo handlowo-inwestycyjne na wysokim poziomie, oparte na powszechnych prawach człowieka i zrównoważoności, jest niezbędne dla obu stron, a w centrum uwagi musi znajdować się rozwój, nie zaś wykorzystywanie funduszy rozwoju do zapewnienia bezpieczeństwa granic.

⁽¹⁾ Zgodnie z dziewięcioma podstawowymi konwencjami ONZ dotyczącymi praw człowieka.

⁽²⁾ JOIN(2020) 4 final.

1.4. EKES z zadowoleniem przyjmuje utworzenie Afrykańskiej Kontynentalnej Strefy Wolnego Handlu (AfCFTA), ponieważ wzmacnia ona handel w obrębie kontynentu, zmniejsza zależności i odchodzi od podejścia opartego wyłącznie na wywozie zamorskim. Może ona stanowić zasadniczy pierwszy krok w kierunku utworzenia strefy wolnego handlu między UE a Afryką. EKES przypomina o ważnej roli zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego w porozumieniu zastępującym umowę z Kotonu.

1.5. **Długoterminowe inwestycje w infrastrukturę wewnątrzafrykańską**, które służą wspieraniu regionalnych łańcuchów wartości i zrównoważonej gospodarki lokalnej, mają sens z ekonomicznego punktu widzenia, są zrównoważone ekologicznie i tworzą zdolności produkcyjne, w tym wysokiej jakości lokalne miejsca pracy. Podejście ukierunkowane wyłącznie na wywóz zamorski jest niezrównoważone. Międzykontynentalna współpraca gospodarcza w szczególności powinna sprzyjać lokalnej produkcji w Afryce, której głównymi sektorami powinny być zrównoważone rolnictwo, energetyka i gospodarka o obiegu zamkniętym, jak również tradycyjne sektory związane z surowcami i budownictwem, które wymagają zreformowania pod kątem celów zrównoważonego rozwoju. Fundusze publiczne niekoniecznie będą wykorzystywane na inwestycje sektora prywatnego w Afryce – ze szkodą dla konwencjonalnej współpracy na rzecz rozwoju. Dlatego też absolutnie niezbędne są systemy monitorowania, kontroli i oceny, które w dużym stopniu angażują zorganizowane społeczeństwo obywatelskie.

1.6. Społeczeństwo obywatelskie, partnerstwa społeczne, społeczna gospodarka rynkowa i systemy państwa opiekuńczego powinny stanowić skuteczne modele wspierania zrównoważonego rozwoju w Afryce, aczkolwiek należy je dostosować do lokalnej kultury i sytuacji społeczno-gospodarczej. W priorytetach w zakresie wspierania państw afrykańskich należy uwzględniać nie tylko handel i inwestycje, lecz także w szczególności politykę podatkową, migrację, rozwój, środowisko, edukację, zdrowie oraz warunki pracy i życia. Jest to jeszcze ważniejsze w świetle obecnego kryzysu związanego z COVID-19 (koronawirusem), od którego Afryka ogromnie ucierpi.

1.7. Należy zbudować infrastrukturę zapewniania jakości, aby umożliwić towarom afrykańskim spełnianie norm na rynkach docelowych. Należy zadbać o przestrzeganie przepisów zapewniających zgodność z celami zrównoważonego rozwoju. Podobnie bardzo pomocne byłyby systemy zasad należytej staranności w zakresie praw człowieka, włączając w to przepisy UE ⁽³⁾.

1.8. Należy rozszerzyć program Erasmus+, aby wzmocnić współpracę między UE a Afryką. Unijno-afrykańskie partnerstwo na rzecz rozwoju musi w większym stopniu wspierać tworzenie lokalnych publicznych systemów edukacji, od pedagogiki dziecięcej po poziom uniwersytecki oraz kształcenie i szkolenie zawodowe, w tym przygotowanie zawodowe i systemy uczenia się przez całe życie. Należy unikać drenażu mózgow z Afryki do UE. Kluczową rolę w osiągnięciu zrównoważonego rozwoju odgrywa zwłaszcza uwzględnianie aspektu płci i wzmocnianie pozycji kobiet.

1.9. Wzmocnienie pozycji kobiet w Afryce jest priorytetem EKES-u, który wzywa instytucje i społeczeństwo obywatelskie do działania na rzecz pełnej równości płci na różnych poziomach społecznych i gospodarczych oraz w sposób aktywny i stały.

1.10. Odwrócenie migracji jest pod wieloma względami kwestią o decydującym znaczeniu. Tylko rozwój gospodarczy, środowiskowy i społeczny będzie przeciwdziałał przyczynom niedobrowolnej migracji.

1.11. Międzynarodowa Korporacja Finansowa Diaspory Afrykańskiej (African Diaspora Finance Corporation) może być idealną platformą do nadawania kierunku inwestycjom, zarządzaną przez organy afrykańskie i wykorzystywaną do zaspokojenia afrykańskich potrzeb. Mogłaby również stanowić rozwiązanie dla inwestorów z UE.

1.12. W ostatnim dziesięcioleciu Afryka silnie się rozwinęła i prognozuje się, że zapotrzebowanie na energię na tym kontynencie podwoi się do 2050 r. Jednocześnie wskaźniki ubóstwa wciąż pozostają wysokie. To może utrwalić, a nawet pogłębić, problemy w zakresie zrównoważoności pod względem aspektów środowiskowych i społeczno-gospodarczych.

1.13. Niemniej mogą otworzyć się również nowe możliwości: (i) państwa afrykańskie mogą odgrywać wiodącą rolę w przetwarzaniu energii słonecznej na energię elektryczną przy użyciu technologii fotowoltaicznej; może to również prowadzić do produkcji paliw syntetycznych na dużą skalę; (ii) konkretne możliwości wspólnych projektów, działalności gospodarczej i strategii mogłyby zaowocować nowym społeczno-ekologicznym podejściem do gospodarki rynkowej.

1.14. Należy wspierać przemysł rolny i spożywczy w Afryce w celu poprawienia upraw, zmniejszenia strat w zbiorach i podniesienia standardów jakości. Inne cele w sektorze rolno-spożywczym to opracowanie nowych metod produkcji i wprowadzania do obrotu, promowanie samoorganizacji spółdzielczej wśród rolników, bezpieczeństwo żywnościowe oraz zwiększenie wymiany handlowej w całym łańcuchu wartości. EKES jest przeciwny w szczególności masowemu wykupowi i dzierżawie ziemi w Afryce.

⁽³⁾ *Access to legal remedies for victims of corporate human rights abuses in third countries*, badanie PE dotyczące dostępu ofiar korporacyjnych naruszeń praw człowieka do środków ochrony prawnej w państwach trzecich, Bruksela (2019).

1.15. Zainteresowane strony z UE i Afryki powinny współpracować na rzecz urzeczywistnienia Zielonego Ładu, aby uratować planetę i zapewnić wszystkim godne życie. Zinstytucjonalizowane zaangażowanie zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego pozwoliłoby na autorefleksję i uniknięcie błędów z przeszłości dzięki nowym rozwiązaniom. Zrównoważony rozwój można osiągnąć tylko wtedy, gdy zostanie on zapoczątkowany przez dane państwo i będzie przez nie kierowany.

1.16. Przyjęcie podejścia opartego na powszechnych prawach człowieka, rozwijanie demokratycznych struktur rządu, poprawa zarządzania gospodarczego i finansowego dzięki przejrzystemu gospodarowaniu finansami publicznymi oraz utworzenie wiarygodnego systemu zwalczania korupcji w oparciu o niezależne sądownictwo – wszystkie te elementy przyczyniają się do kształtowania silnych, samodzielnych i stabilnych partnerów w biznesie i rozwoju.

2. Kontekst i główne punkty opinii

2.1. UE-27 jest największym partnerem handlowym i inwestycyjnym Afryki. EKES z zadowoleniem przyjmuje wspólny komunikat „W kierunku kompleksowej strategii współpracy z Afryką”⁽⁴⁾, w którym proponuje się partnerstwa na rzecz transformacji ekologicznej i dostępu do energii, transformacji cyfrowej, zrównoważonego wzrostu gospodarczego i zatrudnienia oraz pokoju i sprawowania rządów.

2.2. Pięćdziesiąt dwa państwa afrykańskie zawarły pewnego rodzaju porozumienia handlowe z UE. Z czterema państwami północnoafrykańskimi istnieją układy o stowarzyszeniu, a z Marokiem i Tunezją prowadzone są negocjacje w sprawie pogłębionej i kompleksowej strefy wolnego handlu (DCFTA). UE wynegocjowała pięć umów o partnerstwie gospodarczym (UPG) z regionalnymi organizacjami afrykańskimi. Opierają się one na umowie z Kotonu i jej celu, jakim jest dostosowanie stosunków handlowych między UE a państwami Afryki, Karaibów i Pacyfiku (AKP) do zasad WTO.

2.3. EKES podtrzymuje swoje podejście: pragnie zapewnić wszystkim godne życie i dobre perspektywy, stworzyć klasę średnią (pamiętając o korelacji między migracją a dochodem) oraz wspierać równoprawne partnerstwa przez wzmacnianie zrównoważonych struktur społeczno-liberalnej demokracji. Należy jednak szanować istniejące wcześniej lokalne tradycje i najlepsze praktyki. EKES opowiadał się za polityką rozwojową, która stwarza dobre perspektywy, struktury i możliwości gospodarcze dla wszystkich w Afryce.

2.4. Inwestycje spoza Afryki stale rosną. Na przykład Chiny realizują inwestycje w ramach swojego Forum Współpracy Chińsko-Afrykańskiej (FOCAC) oraz koncepcji „Jeden pas i jeden szlak”. Do innych, mniej szeroko zakrojonych inicjatyw należą amerykańska Baza Wspólnoty Afrykańskiej (Africa Partnership Station) oraz szczyt Rosja-Afryka w 2019 r.

2.5. **Powszechne prawa człowieka**, w tym **podstawowe prawa pracownicze**, **swoboda działalności gospodarczej** i **prawo do zdrowego środowiska** oraz **praworządność** są podstawowymi **wspólnymi wartościami**. Wraz z celami zrównoważonego rozwoju stanowią one uzgodniony na szczeblu międzynarodowym minimalny standard dla programów rozwojowych i są podstawą równoprawnego partnerstwa na rzecz rozwoju.

2.6. Wartości te są zgodne z nowym unijnym konsensusem w sprawie rozwoju, który ma również na celu uwzględnienie wpływu na rozwój innych obszarów polityki przez spójność polityki na rzecz rozwoju.

2.7. W niniejszej opinii określono krytyczne aspekty poważnego równoprawnego partnerstwa na rzecz rozwoju oraz przeanalizowano obecną sytuację i wyzwania w zakresie stosunków UE-Afryka.

3. Obecne wyzwania

Godne życie, odpowiedzialność ekologiczna i dobre perspektywy są kluczowe dla naszego przetrwania. Musimy zająć się kwestią zmiany klimatu i myśleć bardziej odpowiedzialnie i w duchu współpracy. Tradycyjne podejście w dziedzinie polityki przemysłowej i wzrostu jest przestarzałym modelem rozwoju, który zniszczy planetę i pociągnie za sobą ogromne koszty społeczne. Zwłaszcza w Afryce ludzie nie tylko potrzebują wydostać się z ubóstwa skrajnego, lecz także powinni mieć możliwość aktywnego uczestniczenia w życiu społecznym (mieszkalnictwo, żywność, zdrowie, edukacja). W sprawozdaniu Światowego Forum Ekonomicznego dotyczącym zagrożeń globalnych z 2017 r. podkreślono problem nierówności na świecie jako największy czynnik ryzyka związanego z ostatnimi wyzwaniami politycznymi. W przypadku braku możliwości najbardziej dotknięte i wykluczone z uczestnictwa społecznego są kobiety i słabsze grupy społeczne.

⁽⁴⁾ JOIN(2020) 4 final.

3.1. Aspekty gospodarcze

3.1.1 Wiele spośród 20 najszybciej rozwijających się gospodarek świata znajduje się w Afryce i do 2035 r. kontynent ten będzie miał największą potencjalną siłę roboczą. To właśnie tutaj pojawiają się globalne rynki, klienci i pracownicy przyszłości. Dlatego też z większością obecnych globalnych wyzwań można poradzić sobie tylko wspólnie z silnymi partnerami afrykańskimi. Potrzebne jest równoprawne partnerstwo handlowo-inwestycyjne, oparte na powszechnych prawach człowieka i zrównoważoności. Do osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju w Afryce konieczne jest 600 mld EUR rocznie⁽⁵⁾. W związku z tym EKES uznaje ogromne zapotrzebowanie na inwestycje prywatne.

3.1.2 W polityce handlowej należy uwzględnić spójność na rzecz rozwoju w szczególności w odniesieniu do taryf celnych, zamówień publicznych i podatków, mieć świadomość istniejących asymetrii, zwłaszcza pod względem umów o partnerstwie gospodarczym⁽⁶⁾, wspierać integrację regionalną, ująć wiążące sekcje dotyczące zrównoważoności wraz z sankcjami oraz zmodyfikować ochronę inwestycji tak, aby przestrzegane były wszystkie powszechne prawa człowieka.

3.1.3 EKES z zadowoleniem przyjmuje AfCFTA, ponieważ wzmacnia ona handel w obrębie kontynentu, zmniejsza zależności i odchodzi od podejścia opartego wyłącznie na wywozie zamorskim. Opowiada się za utworzeniem strefy wolnego handlu między UE a Unią Afrykańską (UA) w ramach jednego porozumienia, w którym będzie trzeba uwzględnić różnorodność i atuty gospodarcze poszczególnych państw afrykańskich.

3.1.4 Coraz częściej fundusze tradycyjnie przeznaczane na rozwój są wykorzystywane do stymulowania inwestycji prywatnych, co nie może odbywać się ze szkodą dla tradycyjnej współpracy na rzecz rozwoju. Tak zwane „zielone obligacje”, które są ukierunkowane w szczególności na zrównoważone projekty, mogłyby być dobrym sposobem na kanalizowanie prywatnych inwestycji w Afryce. Wszystkie inwestycje, publiczne czy prywatne, bezwzględnie muszą być monitorowane, kontrolowane i oceniane z udziałem organizacji społeczeństwa obywatelskiego, aby zagwarantować, że są one wykorzystywane do osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju oraz że są zgodne z powszechnymi prawami człowieka. Jednocześnie EKES zauważył, że europejskie fundusze rozwoju wykorzystano do poprawy złych warunków pracy w Afryce⁽⁷⁾.

3.1.5 Rolnictwo jest głównym sektorem gospodarki w Afryce (ponad 60 % Afrykanów pracuje w rolnictwie, najczęściej w drobnej produkcji rolnej na własne potrzeby). W gospodarkach uprzemysłowionych i wschodzących trwa wyścig o zdobycie gruntów ornych w Afryce⁽⁸⁾. Brak oficjalnych i dokładnych rejestrów ułatwia zawłaszczanie ziemi i uniemożliwia młodym Afrykanom dostęp do gruntów rolnych. Większość inwestycji w grunty na świecie, w tym unijne inwestycje na dużą skalę, odbywa się w Afryce. Eksperci w dziedzinie rozwoju ostrzegają, że międzynarodowe (w tym europejskie) koncerny rolne chcą zdobyć nawet cztery miliony kilometrów kwadratowych gruntów ornych na sawannie gwinejskiej⁽⁹⁾. Produkcja żywności na świecie musi wzrosnąć o 70 % do 2050 r.⁽¹⁰⁾, co będzie wymagało jej zwiększenia o 97 % w krajach rozwijających się, przy czym jednocześnie grunty orne w coraz większym stopniu wykorzystuje się do produkcji paliw ekologicznych i składników na potrzeby przemysłu chemicznego. Bezpieczeństwo żywnościowe staje się jeszcze ważniejsze ze względu na skutki pandemii COVID-19.

3.2. Aspekty społeczne

3.2.1 Koncepty społeczeństwa obywatelskiego, partnerstwa społecznego i społecznej gospodarki rynkowej bardzo dobrze sprawdziły się w Europie.

3.2.2 Wydaje się, że w projektach Europejskiego Banku Inwestycyjnego (EBI) realizuje się szersze cele w zakresie zrównoważoności i stosuje lepsze podejście do rozwoju. Jednak Parlament Europejski, Komisja Europejska i organizacje społeczeństwa obywatelskiego wyraziły obawy odnośnie do działań EBI. Podkreśliły one, że EBI w swych działaniach musi poprawić aspekt należytej staranności w zakresie praw człowieka. Ma to ogromne znaczenie, jeśli ma on oferować wiarygodne wsparcie⁽¹¹⁾.

⁽⁵⁾ Niemieckie Ministerstwo Rozwoju, *Afrika und Europa – Neue Partnerschaft für Entwicklung, Frieden und Zukunft* (2017).

⁽⁶⁾ W sprawozdaniu austriackiej Fundacji Badawczej ds. Rozwoju Międzynarodowego (ÖFSE) *The Economic and social effects of the Economic Partnership Agreements on selected African Countries* z 2018 r. stwierdzono, że umowy o partnerstwie gospodarczym mają szkodliwe skutki dla ECOWAS, obniżenie ceł może kosztować kraje partnerskie miliardy oraz że dochodzi do utraty dochodów publicznych przeznaczonych na zrównoważony rozwój (Dz.U. C 97 z 24.3.2020, s. 18, pkt 5.5).

⁽⁷⁾ Na podstawie sprawozdania ustnego członka EKES-u Jarosława Mulewicza złożonego po wizycie podczas misji EKES-u w parku przemysłowym Bole Lemi w Etiopii, gdzie znajdują się zakłady azjatyckich przedsiębiorstw włókienniczych. Kryzysowy fundusz powierniczy UE dla Afryki musi jednak promować zrównoważone i zadowalające warunki zatrudnienia (co dotychczas robił z mieszanymi wynikami).

⁽⁸⁾ Niemiecka Agencja Ochrony Środowiska, *Globale Landflächen und Biomasse* (2013).

⁽⁹⁾ Gebauer, Trojanow, *Hilfe? Hilfe! – Wege aus der globalen Krise* (2018).

⁽¹⁰⁾ Zob. przypis 8.

⁽¹¹⁾ Rezolucja PE z 17 stycznia 2019 r. 2018/2151(INI); dokument roboczy służb Komisji SWD(2019) 333 final.

3.2.3 Przepisy, które umożliwiają Europejczykom kwestionowanie prawodawstwa zgodnego z celami zrównoważonego rozwoju, szkodzą naszej wiarygodności:

- godna praca obejmuje płacę zapewniającą utrzymanie na minimalnym poziomie; kwestionowanie tego nie jest zgodne z podejściem do rozwoju, które musimy przyjąć (np. sprawa *Veolia v. Egipt*),
- inwestycje unijne powinny być chronione, ale musimy też chronić prawo pracy, środowisko i konsumentów.

3.2.4 Nasze partnerstwo na rzecz rozwoju musi w większym stopniu wspierać tworzenie lokalnych publicznych systemów edukacji, od pedagogiki dziecięcej po poziom uniwersytecki. Szczególną uwagę należy zwrócić na kształcenie zawodowe, w tym przyuczanie do zawodu i systemy uczenia się przez całe życie. Doświadczenia Europy mogą być przydatne dla rozwoju systemów edukacji w Afryce.

3.2.5 Koszty handlu w Afryce są często bardzo wysokie i wiele państw jeszcze nie spełnia międzynarodowych norm jakości, bezpieczeństwa i ekologicznych. Należy zbudować infrastrukturę zapewniania jakości, aby umożliwić towarom afrykańskim spełnianie norm na rynkach docelowych – również w Afryce. Wsparcie dla państw afrykańskich powinno być w szczególności ukierunkowane na warunki środowiskowe i zdrowotne oraz warunki pracy, a także struktury ochrony.

3.2.6 Europejskie systemy państwa opiekuńczego z powodzeniem rozwinęły się w oparciu o solidarność i podstawowe wartości, które są wspólne dla wszystkich ważnych ruchów politycznych. Systemy ubezpieczeń społecznych, modele spółdzielczości i usługi publiczne umożliwiły ludziom wzbogacenie się i skierowanie sił rynkowych nie tylko na zmniejszenie ubóstwa i stymulowanie wzrostu gospodarczego, lecz także na promowanie demokracji uczestniczącej.

3.2.7 Jest to jeszcze ważniejsze w świetle wyzwań spowodowanych kryzysem związanym z COVID-19, od którego Afryka ogromnie ucierpi. Według danych ONZ na Afrykę przypada 24 % globalnego obciążenia chorobami (szczególnie poważnym problemem jest malaria), lecz zaledwie 3 % światowej liczby pracowników służby zdrowia. Powszechnie wiadomo, że państwa kształcące pracowników służby zdrowia ponoszą straty finansowe, gdy pracownicy ci emigrują do krajów uprzemysłowionych⁽¹²⁾.

3.2.8 Tylko rozwój gospodarczy, środowiskowy i społeczny będzie przeciwdziałał przyczynom niedobrowolnej migracji. Musimy włączyć powszechne prawa człowieka do naszej polityki, aby wspierać w Afryce taki rodzaj społeczności, którego poszukuje w UE wielu afrykańskich emigrantów ze względu na brak perspektyw w kraju.

3.2.9 Odwrócenie migracji jest kwestią o decydującym znaczeniu. EKES pragnie na przykład zwrócić uwagę na doniesienia⁽¹³⁾ o drenażu mózgów z Tunezji, gdzie decydenci muszą mierzyć się z faktem, że około jednej trzeciej ekspertów w dziedzinie IT – wyszkolonych z pomocą funduszy unijnych – emigruje do pracy w UE.

3.3. Aspekty zrównoważoności

3.3.1 W ostatnim dziesięcioleciu gospodarka afrykańska odnotowała silny wzrost, a warunki życia znacznie poprawiły się, jednak wskaźniki ubóstwa wciąż pozostają wysokie. Ze względu na swoją ograniczoną dywersyfikację gospodarczą, utrzymujące się nierówności, wysokie bezrobocie i degradację środowiska kontynent ten nadal nie wszedł na ścieżkę zrównoważonego rozwoju, która może zapewnić wszystkim godne życie.

3.3.2 Prognozuje się, że zapotrzebowanie na energię na kontynencie afrykańskim podwoi się do 2050 r. Te zwiększone potrzeby należy zaspokoić przez szersze wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych. Wdrażanie transformacji energetycznej polegającej na przejściu z paliw kopalnych na odnawialne źródła energii jest niezbędne dla łagodzenia zmiany klimatu. Państwa afrykańskie mogą odgrywać ważną rolę w przetwarzaniu energii słonecznej na energię elektryczną przy użyciu technologii fotowoltaicznej. Poza dostarczaniem energii elektrycznej na użytek lokalny duże parki fotowoltaiczne mogą również posłużyć do produkcji e-paliw⁽¹⁴⁾. Lokalna ludność powinna mieć możliwość wzięcia udziału w zyskach. Metanol i inne paliwa syntetyczne wydają się alternatywą dla paliw kopalnych na potrzeby lotnictwa, ale mogą również przedłużyć stosowanie silników spalinowych wewnętrznego spalania w pojazdach transportu drogowego.

⁽¹²⁾ Kingsley Ighobor [w:] *Africa Renewal*, grudzień 2016 r. – marzec 2017 r., *Diagnosing Africa's medical brain drain*.

⁽¹³⁾ Sprawozdanie ustne Kaisa Sellamiego, dyrektora generalnego Discovery Informatique, na konferencji Euromedu w Barcelonie w październiku 2019 r.

⁽¹⁴⁾ COM(2018) 773 – Czysta planeta dla wszystkich – Europejska długoterminowa wizja strategiczna dobrze prosperującej, nowoczesnej, konkurencyjnej i neutralnej dla klimatu gospodarki.

4. Zalecenia dotyczące polityki

4.1. Aspekty ogólne

4.1.1 Przy budowaniu sprawiedliwych i równoprawnych stosunków z państwami afrykańskimi należy promować godną pracę i utrzymać usługi publiczne. W szczególności polityka handlowa musi zapewniać pełne poszanowanie powszechnych praw człowieka, środowiska i prawa do godnego życia. Musi też uwzględniać potrzeby krajów rozwijających się. Porozumienie na okres po wygaśnięciu umowy z Kotonu będzie stanowiło wielką szansę tylko wtedy, gdy doprowadzi do stworzenia wysokiej jakości miejsc pracy, będzie stymulowało zrównoważony wzrost i zapewni włączenie zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego. Znani eksperci w dziedzinie polityki rozwojowej⁽¹⁵⁾ twierdzą, że polityka rozwojowa UE powinna być oparta na regionalizmie demokratycznym, ogromnie istotnym dla Afryki i jej społeczeństw ze względu na szczególne warunki lokalne.

4.1.2 Współczesne postępowe partnerstwa powinny odzwierciedlać zapotrzebowanie na nową formę współpracy między krajami uprzemysłowionymi i rozwijającymi się. Ustanowienie tych partnerstw na rzecz reform będzie w szczególności wymagało lepszego ogólnego środowiska dla działalności sektora prywatnego i tworzenia większej liczby wysokiej jakości miejsc pracy zapewniających odpowiedni dochód, aby umożliwić młodym mieszkańcom Afryki godne życie. Jest to niezbędne, by ograniczyć chęć młodych ludzi do wyemigrowania z kontynentu afrykańskiego w poszukiwaniu lepszej przyszłości⁽¹⁶⁾. W związku z tym EKES odnotowuje swoje kontakty w Tunezji i poparcie dla demokratyzacji tego kraju. Pogłębiona i kompleksowa umowa o wolnym handlu, w sprawie której prowadzone są negocjacje, musi uwzględniać zachowanie osiągnięć dzięki dopilnowaniu, by gospodarka tunezyjska była w stanie zapewnić swoim obywatelom możliwości i perspektywy.

4.1.3 Aby wzmocnić i wspierać niezbędne reformy w Afryce, można by ustanowić ośrodek analityczny koncentrujący się na zaangażowaniu społeczeństwa obywatelskiego, świadomych reformach gospodarczych i strukturalnych oraz na celach zrównoważonego rozwoju. Mogłby on sprzyjać rozwojowi wiedzy i kompetencji w Afryce oraz ułatwić wymianę między organizacjami społeczeństwa obywatelskiego w Afryce i Europie.

4.2. Rozwój gospodarczy

4.2.1 Zgodnie z Europejskim Zielonym Ładem to innowacje i transformacja społeczno-ekologiczna powinny być siłą napędową rozwoju gospodarczego. Należy położyć nacisk na sprawiedliwy podział bogactwa i tworzenie struktur państwa opiekuńczego. Priorytety powinny obejmować nie tylko handel i inwestycje, lecz także współpracę międzynarodową w innych dziedzinach, np. polityki podatkowej, migracji, rozwoju, środowiska, edukacji oraz warunków pracy, życia i zdrowia (zwłaszcza po pandemii COVID-19). Decydujące znaczenie w tym względzie będzie miało zaangażowanie zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego.

4.2.2 Potrzebne są długoterminowe inwestycje w infrastrukturę wewnątrzafrykańską (w przeciwieństwie do infrastruktury ułatwiającej wywóz zamorski), aby wspierać regionalne łańcuchy wartości i zrównoważoną gospodarkę lokalną. Ma to sens z ekonomicznego punktu widzenia, jest zrównoważone ekologicznie i tworzy zdolności produkcyjne, w tym wysokiej jakości lokalne miejsca pracy. Paradygmat ukierunkowany na wywóz zamorski jest nadal powszechny w Afryce, ponieważ surowce mają znaczenie strategiczne dla dużych gospodarek (w tym dla UE i państw członkowskich). W inwestycjach unijnych konieczne jest przyjęcie innego podejścia, opartego na prawdziwie równoprawnym partnerstwie, aby zapewnić wszystkim korzyści, a w szczególności aby wspierać zrównoważony rozwój w Afryce.

4.2.3 Międzynarodowa Korporacja Finansowa Diaspory Afrykańskiej mogłaby koordynować wykorzystywanie zasobów diaspory afrykańskiej na rzecz rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu oraz inwestowania w społecznie odpowiedzialne przedsięwzięcia i programy⁽¹⁷⁾ w Afryce. Mogłaby być idealną platformą do nadawania kierunku inwestycjom, zarządzaną przez organy afrykańskie, wykorzystywaną na potrzeby afrykańskie i stanowiącą rozwiązanie dla inwestorów z UE. Inwestycje niezbędne do osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju w Afryce znacznie przekraczają szacowane roczne oszczędności migrantów z Afryki. Dlatego też współpraca (biznesowa) powinna być prowadzona na więcej sposobów z pomocą organizacji należących do diaspory.

4.2.4 Należy zachęcać państwa afrykańskie, aby oprócz wywozu surowców, które mają być przetwarzane gdzie indziej, tworzyły zrównoważone gałęzie przemysłu krajowego i wspierać je w tym zakresie, tak aby zyski z przetwarzania surowców pozostawały w kraju. Dochody z sektora wydobywczego powinny być inwestowane w infrastrukturę i usługi społeczne, a tym samym rzeczywiście przynosić korzyści ludności.

⁽¹⁵⁾ Np. Werner Razan, dyrektor austriackiej Fundacji Badawczej ds. Rozwoju Międzynarodowego, na konferencji *A good life for all needs a different Globalisation*, Wiedeń, marzec 2020 r.

⁽¹⁶⁾ Badania pokazują, że pewien poziom płacy minimalnej zmniejsza presję migracyjną, np. Clemens, *Does Development Reduce Migration?* (2014).

⁽¹⁷⁾ GK Partners. *Strategic, Business and Operational Framework for an African Diaspora Finance Corporation* (2019).

4.2.5 Priorytetem musi pozostać wzmocnienie bezpieczeństwa publicznego w celu zwalczania terroryzmu. Jednakże kwestie bezpieczeństwa granic i dostarczania broni muszą być traktowane bardzo ostrożnie. Nacisk należy położyć na rozwój, a nie wykorzystywanie funduszy rozwoju do powstrzymywania niechcianej migracji i zbrojenia sił bezpieczeństwa: coraz silniejszy aspekt zwiększania bezpieczeństwa w polityce rozwojowej może zaostrzać pierwotne przyczyny migracji.

4.2.6 EKES wzywa do zaproponowania odpowiednich przepisów unijnych w dziedzinie należytej staranności w zakresie praw człowieka⁽¹⁸⁾. Wcześniej domagał się od UE wdrożenia wiążących środków dotyczących należytej staranności w zakresie praw człowieka, zwłaszcza w międzynarodowych łańcuchach wartości⁽¹⁹⁾. Oparty na istniejących środkach i koncepcjach EKES-u (np. ustanowienie agencji ratingowej) wiążący system zasad należytej staranności byłby bardzo pomocny dla zrównoważonego rozwoju, zwłaszcza w Afryce, i wzmocniłby wysiłki UE mające na celu utworzenie równoprawnego partnerstwa na rzecz rozwoju.

4.2.7 Trudno przecenić zalety rozwoju MŚP i współpracy między tego rodzaju przedsiębiorstwami w UE i Afryce. Przedsiębiorstwa wielonarodowe przeważnie są w stanie zarządzać ryzykiem związanym z przedsięwzięciami biznesowymi w Afryce. MŚP potrzebują niezawodnych struktur i wsparcia instytucjonalnego, aby ich potencjał dało się wykorzystać w ramach równoprawnego partnerstwa na rzecz rozwoju. Większość miejsc pracy w Afryce tworzą właśnie MŚP. Aby zaspokoić potrzeby MŚP, np. pod względem pożyczek, pożyczek w walucie lokalnej i zarządzania ryzykiem, trzeba będzie ulepszyć usługi finansowe, w szczególności świadczone na zasadzie spółdzielni, lub je utworzyć (w przypadku ich braku).

4.2.8 Dla przedsiębiorstw w państwach afrykańskich główną przeszkodą jest brak wykwalifikowanych pracowników. Promowanie szkolenia zawodowego jest zatem sprawą najwyższej wagi.

4.2.9 „Ponieważ kwestie opodatkowania wiążą się z celami zrównoważonego rozwoju, przedsiębiorstwa powinny należycie uiszczać podatki tam, gdzie w wyniku tworzenia wartości (np. poprzez produkcję, pozyskiwanie surowców) powstaje zysk”⁽²⁰⁾. Zasada ta ma zasadnicze znaczenie dla równoprawnego partnerstwa na rzecz rozwoju. EKES opowiadał się także za przeprowadzaniem przez UE ocen skutków dwustronnych konwencji w sprawie unikania podwójnego opodatkowania, jeśli istnieje ryzyko niekorzystnych skutków dla polityki rozwojowej UE⁽²¹⁾.

Oprócz inwestycji prywatnych również dochody podatkowe odgrywają ważną rolę w finansowaniu zrównoważonego rozwoju. Państwom afrykańskim brakuje dochodów podatkowych w wysokości odpowiadającej dwukrotności całości środków finansowych na rozwój, które otrzymują rocznie. Kluczowe znaczenie mają: przeciwdziałanie unikaniu opodatkowania i zwalczanie korupcji, kampanie na rzecz zwiększenia dochodów krajowych w państwach afrykańskich oraz szkolenie urzędników organów podatkowych, trybunałów obrachunkowych i ministerstw finansów. Raje podatkowe czy to w państwach afrykańskich, czy w UE, utrudniają zrównoważony rozwój.

4.2.10 Niezbędna jest infrastruktura, aby pomóc przedsiębiorstwom w znalezieniu mechanizmów finansowania i wsparcia oraz rozwinąć sieć kontaktów. Potrzebują one również doradztwa na etapie planowania projektu.

4.2.11 Należy wspierać przemysł rolny i spożywczy w państwach afrykańskich, aby wykształcić lepsze techniki upraw, zmniejszyć straty w zbiorach, nie dopuścić do wylesiania i podnieść standardy jakości. Ponadto w sektorze rolno-spożywczym należy opracować nowe metody wprowadzania do obrotu oraz nowoczesne praktyki rolnicze i metody przetwarzania, promować samoorganizację rolników, zwłaszcza w ramach spółdzielni, oraz zwiększyć wymianę handlową w całym łańcuchu wartości.

4.3. Polityka społeczna

4.3.1 Angażowanie społeczeństwa obywatelskiego, np. partnerów społecznych na poziomie pojedynczych podmiotów i na poziomie sektora, w strukturę instytucjonalną państw europejskich zapewniło UE przewagę. Zorganizowane społeczeństwo obywatelskie powinno być mocno zaangażowane w równoprawne partnerstwo na rzecz rozwoju, ponieważ stworzy to stabilne struktury dla wszystkich działań UE, zwłaszcza dla działalności gospodarczej. Dzięki temu nasze wysiłki koncentrowałyby się nie tylko na zyskach, lecz także na zrównoważonym rozwoju w Afryce, tak aby tworzyć długotrwałe partnerstwa oparte na zaufaniu i równości.

4.3.2 Należy rozszerzyć program Erasmus+, aby wzmocnić współpracę między państwami UE i Afryki. Umiejętności zawodowe i wiedza afrykańskich absolwentów muszą wspierać zrównoważony rozwój w ich krajach pochodzenia. Należy unikać drenażu mózgow z Afryki do UE. Edukacja jest ważnym czynnikiem poprawy warunków życia zwłaszcza kobiet i słabszych grup społecznych, a w związku z tym nasze wsparcie powinno być odpowiednio ukierunkowane.

⁽¹⁸⁾ Dz.U. C 47 z 11.2.2020, s. 38, pkt 1.5.3.

⁽¹⁹⁾ Dz.U. C 47 z 11.2.2020, s. 38 oraz Dz.U. C 97 z 24.3.2020, s. 9.

⁽²⁰⁾ Dz.U. C 81 z 2.3.2018, s. 29, pkt 1.9.

⁽²¹⁾ Tamże, pkt 1.7.

4.3.3 Pandemia COVID-19 sprawia, że wyzwania są jeszcze większe. Wiele systemów opieki zdrowotnej jest obecnie przeciążonych. Będziemy musieli zapewnić jeszcze większe wsparcie państwom afrykańskim, aby mogły one wdrożyć silne systemy opieki zdrowotnej, które są gotowe na wyzwania takie jak COVID-19 na poziomie medycznym w ujęciu biologicznym i społecznym. Uboga gospodarka, brak rządzenia, słaba dostępność lub brak wyszkolonego personelu nie mogą utrudniać dobrej opieki zdrowotnej. Odpowiednio ukształtowane państwa opiekuńcze w Europie w dużym stopniu sprawdziły się w obliczu obecnego wyzwania i mogłyby zostać wykorzystane jako wzór do naśladowania, w szczególności aby ulepszyć systemy opieki zdrowotnej w Afryce.

4.3.4 Organizacje diaspyry afrykańskiej w UE muszą być zaangażowane w tworzenie równoprawnego partnerstwa między UE a państwami afrykańskimi. Mogą one oferować finansowanie i wiedzę ekspercką oraz jasno dać do zrozumienia, że podejście oparte na powszechnych prawach człowieka wzmocni struktury afrykańskie niezbędne dla stabilnej działalności gospodarczej, zaangażowania społecznego i zdrowego środowiska. Wiedzą one o wdrożeniu powszechnych praw człowieka przez UE, prowadzą działalność w UE i mogą stanowić pomost dla działań UE w ich krajach pochodzenia.

4.4. Zrównoważony rozwój

4.4.1 Zrównoważony rozwój można osiągnąć tylko wtedy, gdy zostanie on zapoczątkowany przez dane państwo i będzie przez nie kierowany. Należy wspierać własne zdolności Afryki w zakresie rozwoju, aby zapoczątkować reformy, aby wszyscy zyskali godne perspektywy oraz aby zarówno prywatne, jak i publiczne inwestycje na tym kontynencie mogły się opłacić.

4.4.2 Afryka potrzebuje nowego podejścia do polityki przemysłowej, które powinno być zorganizowane na poziomie sektora i koordynowane na szczeblu międzynarodowym, żeby stworzyć większe rynki i silniejsze zachęty w odniesieniu do zrównoważonych gałęzi przemysłu, zwłaszcza tych, które nie opierają się na paliwach kopalnych⁽²²⁾.

4.4.3 Jeśli chodzi o produkcję e-paliw z wykorzystaniem technologii fotowoltaicznej, lokalizacja ma znaczenie pod względem efektywności ekonomicznej⁽²³⁾, a „pas słoneczny” na równiku wydaje się obszarem idealnym⁽²⁴⁾. Sektor ten może również korzystnie wpłynąć na rozwój gospodarczy państw afrykańskich, potencjalnie umożliwiając im udział w międzynarodowych projektach energetycznych. Wszelka pomoc rozwojowa w tym sektorze mogłaby mieć pozytywny wpływ nie tylko na otrzymujące ją państwa, lecz także na konsumentów energii w krajach rozwiniętych⁽²⁵⁾.

4.4.4 Cele zrównoważonego rozwoju umożliwiają oparcie stosunków między UE a jej partnerami afrykańskimi na powszechnych prawach człowieka oraz współpracy w rozumieniu Zielonego Ładu, aby ratować planetę i zapewnić wszystkim godne życie. Zinstytucjonalizowane zaangażowanie zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego pozwoliłoby na autorefleksję i uniknięcie błędów z przeszłości dzięki nowym rozwiązaniom.

4.4.5 Wszystkie zainteresowane strony, w tym partnerzy społeczni i inne organizacje społeczeństwa obywatelskiego, muszą forsować projekty, rodzaje działalności gospodarczej i politykę, które kształtują nowe społeczno-ekologiczne podejście do gospodarki rynkowej. Oprócz aspektów gospodarczych należy w większym stopniu uwzględnić podstawowe kwestie społeczne i biofizyczne (takie jak zmiana klimatu). W związku z tym w ramach równoprawnego partnerstwa na rzecz rozwoju oprócz wskaźników wyłącznie ekonomicznych należy uwzględnić także wskaźniki dotyczące całościowych aspektów dobrobytu dla wszystkich w odniesieniu do zrównoważonego rozwoju⁽²⁶⁾.

4.4.6 Wiele inwestycji w rolnictwie ma wątpliwy wpływ na społeczności. Regularnie pojawiają się doniesienia o łamaniu praw człowieka i inwestorach – w tym inwestorach europejskich – którzy nie dotrzymują umów dotyczących budowy infrastruktury lub tworzenia miejsc pracy dla społeczności lokalnych. EKES jest przeciwny w szczególności masowemu wykupowi i dzierżawie ziemi w Afryce. Oceny skutków, przeprowadzane z udziałem zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego, muszą być bardziej rygorystyczne i mieć konsekwencje dla inwestorów, którzy nie przestrzegają powszechnych praw człowieka i nie dążą do osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju. Jednym z rozwiązań jest wspieranie tworzenia rejestrów gruntów i organizowanie miejscowych rolników, aby tworzyć przedsiębiorstwa spółdzielcze, które są silniejsze na rynkach międzynarodowych. Pomoże to UE i Afryce w osiągnięciu wspólnych celów, ponieważ prowadzi do powstawania struktur umożliwiających partnerom afrykańskim równe warunki działania i wzmocniających ich pozycję względem innych ważnych graczy na arenie gospodarczej.

⁽²²⁾ Victor, Geels, Sharpe, *Accelerating the Transitions* (2019).

⁽²³⁾ Janina Scheelhaase i in., *Transportation Research Procedia* 43 (2019) 21–30.

⁽²⁴⁾ Prognos, *Importance of liquid energy sources for the energy transition* (2018).

⁽²⁵⁾ Radermacher F.-J., *Die internationale Energie- und Klimakrise überwinden* (2019).

⁽²⁶⁾ Stiglitz, Joseph; Sen, Amartya; Fitoussi, Jean, *Sprawozdanie Komisji ds. Mierzenia Wyników Gospodarczych i Postępu Społecznego* (2009).

4.5. *Współpraca i wzmocnienie społeczeństwa obywatelskiego w państwach afrykańskich w oparciu o powszechne prawa człowieka i cele zrównoważonego rozwoju – droga UE do sukcesu równoprawnego partnerstwa na rzecz rozwoju*

4.5.1 Przyjęcie podejścia opartego na powszechnych prawach człowieka, rozwijanie demokratycznych struktur rządzenia, poprawa zarządzania gospodarczego i finansowego dzięki przejrzystemu gospodarowaniu finansami publicznymi oraz utworzenie wiarygodnego systemu zwalczania korupcji w oparciu o niezależne sądownictwo – wszystkie te elementy przyczyniają się do kształtowania silnych, samodzielnych i stabilnych partnerów w biznesie i rozwoju. Uczestnictwo zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego zdecydowanie mogłoby zapewnić wdrożenie wszystkich tych środków.

4.5.2 Obietnice UE muszą przynieść konkretne rezultaty. Tylko poprzez przestrzeganie powszechnych praw człowieka i osiągnięcie celów zrównoważonego rozwoju będziemy w stanie uwolnić się od zależności i stać się równoprawnymi partnerami działającymi na rzecz rozwoju.

Bruksela, dnia 16 września 2020 r.

Luca JAHIER
Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
